SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
29. årgang nr. 1
Marts 2011

**Indhold: Formanden skriver 3 · Sproget i tv 5 · Læserne spørger 10 · Retskrivningsordbogen 11
Mange slags dansk 12 · Aarhus 14 · Årets ord 15 · Arrangement og generalforsamling 16**

DR-byens strømlinjede arkitektur indrammer ikke altid et tilsvarende sprog.

Stilstand

Sprogdebatten udfolder sit stærkeste temperament, når sproginteresserede kaster sig over de elektroniske medier og især Danmarks Radio. Påvirkningen fra landets største public service-kanal er stor, skydeskiven af tilsvarende format. Det er da også underligt, at man til stadighed bliver konfronteret med forvrøvlede metaforer, nedslidte klicheer, forkerte betydninger og elementære grammatiske fejl – leveret af dem, der lever af sproget. Som når radioen annoncerer „Og nu til et af de mest ultimative julehits", eller TV-avisen annoncerer, at politiet opfordrer borgerne til at henvende sig, hvis de har observeret „mistænksomme personer". Og det kan gå helt i selvsving, når der er drama på Christiansborg. Da frosten var på sit stærkeste, stod en reporter foran et hus og meddelte, at der ingen var hjemme i millionvillaen. Den tendentiøse undertone i betegnelsen er jo ikke mindst komisk, eftersom 90% af danske husejere bor i en „millionvilla". Og der blev sat trumf på, da han meddelte, at ejeren „hele ugen har befundet sig i orkanens øje". Nu er der det med orkanens øje, at det er det eneste sted i en orkan, hvor der er helt stille.

DR ansatte for tre år siden en sprogdoktor for at nedbryde stilstanden i institutionens sproglige utilstrækkelighed. Hvad der er sket og ikke sket siden, kan man måske bedømme ud fra to større indlæg i dette nummer med eksempler, som mange vil nikke genkendende til. Samtidig får sprogredaktør Martin Kristiansen lejlighed til at svare på kritikken og redegøre for de initiativer, han har taget. Han kan glæde sig over at have mange interesserede vidner. **M.B.**

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt.
Oplag: 800 eksemplarer.

BLADUDVALG:
Henrik Munck (formand)
Ingrid Carlsen, Adam Hyllested,
Jørgen Christian Wind Nielsen

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:
Michael Blædel
Lyngfeldtsvej 17,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
michael@blaedel.dk

LAYOUT:
Martin Sand Päevatalu

REPRO OG TRYK:
Clausen grafik
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog & Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne

2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro (netbank: reg.nr. 9570) kt.nr. 667 6901
CVR-nr. 7682-4215
Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 103 5729

Ny hjemmeside: www.modersmaalselskabet.dk
Gammel hjemmeside: www.modersmaal.dk
Facebook: Modersmål-Selskabet

MODERSMÅL-SELSKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:
Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylius Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 3962 2720, e-post: jcn@modersmaalselskabet.dk

NÆSTFORMAND:
Cand.oecon. Henrik Munck,
tlf. 4495 2243, e-post: hm@modersmaalselskabet.dk

KASSERER:
Cand.stat. Kirsten Fenger,
Skandrups Allé 37, Hareskov, 3500 Værløse,
tlf. 4498 1650, e-post: kf@modersmaalselskabet.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:
Dr. theol. Georg S. Adamsen,
tlf. 4085 8045, e-post: gsa@modersmaalselskabet.dk

Cand.mag. Katrine Bøgh Brixen,
tlf. 2065 8988, e-post: kbb@modersmaalselskabet.dk

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
tlf. 6095 8802, e-post: ic@modersmaalselskabet.dk

Mag.art. Adam Hyllested,
tlf. 3537 7730, e-post: ah@modersmaalselskabet.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
tlf. 4585 7644, e-post: gtl@modersmaalselskabet.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
tlf. 3828 6648, e-post: ct@modersmaalselskabet.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:
Kontorfuldmægtig Jacqueline Erichsen,
e-post: jae@modersmaalselskabet.dk

Folkeskolelærer Tina Jespersen
e-post: tj@modersmaalselskabet.dk

MODERSMÅL-SELSKABETS SEKRETARIAT:
Pia Wind
tlf. 2621 6782, e-post: sek@modersmaalselskabet.dk

Logisk tankeordning

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

Da jeg gik i de laveste klasser i folkeskolen, omkring 1960, i dag indskolingen, skrev vi masser af diktater. Formålet var at lære dansk retskrivning. Var vi dygtige, blev vores kladdehæfte dekoreret med danske flag, sølvstjerner og andre klistermærker. De dygtige fik mange, de dårlige ingen. Jeg læste også en masse. Da jeg blev lidt større, var det Gyldendals udødelige ungdomsbøger med de røde rygge. Jeg har dem stadigvæk. Det var før computeren.

Skrivning versus læsning er altid til debat. Det var det også omkring århundredskiftet. Altså forrige århundredskifte. I det Sthyrske cirkulære af 24. marts 1899 står bl.a. om faget dansk:

„Sproglig dannelse er prøvestenen for åndsdannelse i almindelighed, dygtighed i modersmålets behandling ikke en isoleret færdighed, men et udtryk for åndslivets udvikling. Der bør derfor lægges ganske særlig vægt på danskundervisningen i skolen. Ikke blot i de til denne undervisning særlig bestemte timer, men i alle timer og i alle fag bør man have øje for udviklingen af børnenes sproglige dannelse. For den særlige modersmålsundervisning bør målet være: 1) at børnene kunne forstå deres modersmål, dvs. opfatte det rigtigt, når de høre og lære det, 2) at de kunne tale det nogenlunde fejlfrit og flydende, og 3) at de kunne skrive det i overensstemmelse med reglerne for retskrivning og logisk tankeordning, alt vel at mærke inden for den forestillingskreds og de sprogformer, der er naturlige for børn."

Cirkulæret er fra den tid hvor der kun blev talt ét modersmål i Danmark. Om skolebørnene var dygtigere til dansk, end de er i dag, er svært at vide. Dengang var det kun de få udvalgte, der fortsatte med at læse og skrive, når de forlod skolen. I dag læser og skriver alle, så snart de har en mobiltelefon, en iPad eller en computer inden for rækkevidde. De sms´er, skriver, blogger, twitter og chatter. Alt sammen ord for en såkaldt talesprogslignende skriftlig kommunikation.

Rift om sproget

Debatten om dansk blussede op i medierne igen i starten af det nye år, bl.a. i Berlingske Tidende den 10. og 11. januar, nu også set i forhold til andre sprog end dansk. Den direkte anledning var konferencen „Sprogs status i Danmark år 2021". Konferencen var arrangeret af professorerne Jens Normann Jørgensen og Anne Holmen, og det var „den tredje dekannuale konference om sprogs status i Danmark". De tidligere konferencer blev holdt i 1991 (om sprog i 2001) og 2001 (om sprog i 2011). På et formentlig ikke-eksisterende markedsføringsbudget lykkedes det arrangørerne at skabe opmærksomhed om konferencen. Jens Normann Jørgensen med synspunktet, at man skal tillade større variation i dansk retskrivning. Argumentet er blandt andet, at det vil medvirke til at reducere antallet af fejl. Anne Holmen med synspunktet, at Dansk Sprognævn skal være et sprognævn, der også beskæftiger sig med de store indvandrersprog i Danmark. For egen regning kan jeg tilføje, at Dansk Sprognævn i forvejen har et samarbejde med sprognævnene i de øvrige europæiske lande under betegnelsen EFNIL, og med de nordiske Språkråd.

Formand for Dansklærerforeningen Jens Raahauge benyttede lejligheden til at give udtryk for, at eleverne i dagens skole er skrivesvage, selvom vi lever i en udtrykskultur, og direktøren for Dansk Sprognævn, Sabine Kirchmeier-Andersen, gjorde diskret opmærksom på, at Dansk Sprognævn er „ret konservativt", hvilket sikkert er kommet bag på mange.

Aktuelle undersøgelser viser i øvrigt, at eleverne i 2008 stort set begik de samme stavefejl som i 1978. Især er der et problem med nutids „r". Der sker en overfokusering på læsning i Pisaundersøgelsen, og det er slet ikke sikkert, at børn bliver bedre til at stave af at få læst højt, når der er så stor afstand mellem tale- og skriftsproget.

Men dansk er ikke alene. Skal modersmålsundervisning (altså i andre modersmål end dansk) genindføres, eventuelt på en måde, så børnene kan læse deres modersmål som fremmedsprog? Skal tysk påbegyndes tidligere med det formål at styrke fremmedsprogene, hvilket er målet i en national strategi

for fremmedsprog, foreslået af videnskabs- og undervisningsministrene, eller skal der introduceres internationale linjer på engelsk som foreslået i regeringens aktuelle folkeskoleudspil? Der er rift om sproget.

Vil du have Modersmål-Prisen?
Hvis ja, så skal du helst være en hvid, københavnsk mand med over 50 års livserfaring. Det skriver lektor Pia Quist fra Københavns Universitet i artiklen „Modersmålet – status i anledning af Modersmål-Selskabets 30 års jubilæum" i bladet Dansk Noter 4/2009. Pia Quist skriver videre:

„Hvordan taler de så, prismodtagerne? Mønsteret er tydeligt: De pris-værdige modersmålstalende taler københavnsk. Næsten hver som en. Som alle danskere af egen erfaring ved, behøver man ikke være født i København for at tale københavnsk." Og videre: „I sprogforskningen er den midaldrende, hvide øvre-middelklasse-mand en familiær figur. Uden at det nødvendigvis har været eksplciteret, er det denne figur, der er blevet anset som inkarnatoren af det korrekte og autentiske sprog." Pia Quists analyse fylder tre sider og kan læses på nettet. Vi har bedt Pia Quist komme til generalforsamlingen i maj måned og forklare sig.

Punktum.
Bent Jørgensen er professor ved Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet. Morsomt er det at læse hans indlæg i bladet Mål og Mæle nr. 3/2010 om slutpunktum. Bent Jørgensen citerer reglen i Retskrivningsordbogen fra 1986: „Der sættes normalt ikke punktum efter sætninger, forkortede sætninger eller ord, som står alene i en linje, idet linjebruddet fungerer som tegn."

Bent Jørgensen bruger Berlingske Tidende som case:

„Berlingske Tidende lægger et skarpt skel 1. januar 1936. Fra og med denne dato ændredes avisens titel fra Berlingske politiske og Avertissements-Tidende til det mere mundrette Berlingske Tidende, typografi og opsætning blev ændret, og det var forbi med slutpunktum i overskrifter og rubrikker."

Årsagen til at det er ekstra morsomt at læse artiklen i Mål og Mæle lidt forsinket i forhold til udgivelsesdatoen, sådan som jeg har gjort det, er, at Berlingske Tidende netop i disse dage, februar 2011, ændrer navn fra Berlingske Tidende „til det mere mundrette" Berlingske, og i store annoncekampagner genindfører slutpunktum.

Sprogs status i Danmark år 2021:
http://inss.ku.dk/intranet/inssnyt/php_list_82/sprogs_status_i_danmark__r_2021.pdf/

Pia Quists artikel kan læses her i Dansk Noter 2009
http://www.dansklf.dk/page.dsp?page=4310

Mål og Mæle er Danmarks populærvidenskabelige sprogtidsskrift:
http://www.målogmæle.dk/

Leve de nordiska klassikerna!

– De litterära sällskapen och det litterära arvet

Det er titlen på en bog og en afrapportering fra den nordiske konference på Nordens folkehøjskole Biskops-Arnö den 21.–23. august 2009. Konferencen var arrangeret af DELS i samarbejde med Foreningen Norden og sponsoreret af Nordisk Kulturfond, Svenska Akademien samt Letterstedtske og Lachmanske fonde. DELS står for De Litterære Selskabers samarbejdsnævn. Samrådet for de litterære selskaber i Danmark er medlem af DELS, og Modersmål-Seskabet, er medlem af Samrådet i Danmark.

Bogen indeholder blandt andet afsnit om levendegørelse af klassikere i Norden, kvindelige klassikere og de litterære selskabers betydning for forskningen.

I en tid hvor mulighederne i det nordiske sprog- og kulturfællesskab står højt på den samfundspolitiske dagsorden, kan bogen være en god appetitvækker.

Næste arrangement finder sted i Danmark i august måned. Temaet er Klassikerne og nutiden. Læs mere på http://www.litteraturselskaber.dk/

Jørgen Christian Wind Nielsen

Muddermålet i fjernsynet

AF HENRIK BACH

Det var vist Bettina Heltberg, der med vanlig træfsikkerhed for snart længe siden betegnede TV2's Nyheder som „tandløs pølsesnak". Det samme kan siges om DR. I nyhedsudsendelserne mangler begge kanaler både 'bid' og 'vid'.

Ifølge den såkaldte 'public service-kontrakt' skal medierne værne om det danske sprog, men det, vi får serveret i tv, må udløse nervøse trækninger blandt medlemmerne af Modersmål-Selskabet og ømme øren i Dansk Sprognævn.

Henrik Bach

Sproget er afstumpet, fattigt og kerneløst. Som et orkester, der spiller falsk.

Falsk OG forvrøvlet OG forkert! Tv-kanalerne gør sig simpelthen skyldige i sproglig omsorgssvigt, vanrøgt af og uagtsomt mordforsøg på det danske sprog.

Jeg vil her give nogle tankevækkende og skrækindjagende eksempler fra dét sproglige rædselskabinet, der er resultat af en bekymret seer/lytters omhyggelige nedskrivning af dårligt og fejlagtigt tv-dansk gennem nogle år. Tv består nemlig ikke kun af billeder. Det er også „fjernsyn til ørerne".

Sæderne skifter og med dem sproget. Det kniber med både artikulation, fonetik og morfologi.

Eksemplerne er legio – Her et par af dem:.

En ung, kvindelig, halvmopset, kælen caffelattestemme forkynder: *Kommunerne strammer sparekniven!* Og kort efter: … *Sikkerheden tilspidses i Afghanistan, men krigen bliver ved med at fortsætte.*

Sådanne ufiltrerede ytringer, der får hjertet til at springe et slag over, burde medføre et klip i pressekortet.

På TV2-Nyhederne tror man også på et liv efter døden, når man i en såkaldt teaser (foromtale) annoncerer, at der er Nytårskoncert med Michael Jackson – LIVE !

Også integrationen støtter man: en 'etnisk dansker' (hvad er det for en? Og hvad betyder vendingen? Det kan være, at han/hun var 'mørk-lødig eller blot havde en anden etnisk hårfarve…).Hvis han blev stillet for retten, kan det være, at „dørene blev lukket af hensyn til pressen" (?). Måske blev han blot fængslet i surrogat (?). Forinden har vi fået at vide: *„at årsagen til kriminaliteten kan skyldes, at familien skar hånden af den 23-årige."*

Og mens vi er ved poppen: *Elton John er en af de stjerner, der støtter aids.*

De unge journalister kan ikke kende forskel på hans og sin, på nogen og nogle, appel og anke, vor og vores, du og De, kræft og kraft, ligge og lægge, skidt og kanel, plidder og pladder, snot og overskæg, løgn og latin, starte og begynde. Alt starter nu .. *(Begravelsen startede med en salme).*

'Vor (ental) og 'vore '(flertal) er blevet fortrængt af konsekvent brug af 'vores'. Det næste bliver vel, at præsten beder et 'fadervores'i vores Frue Kirke.

På udlandsfronten står det ikke meget bedre til: *„Der er brug for friske øjne i Pentagon*". Og med-

arbejderne kan ikke udtale navnet på den iranske præsident og den tyrkiske regeringschef (han er premiere-minister). Irans præsidents navn udtales Akhmedinesjåt *(Det var ham, der havde gjort gerningen).* Og Tyrkiets regeringsleder hedder (udtalt): Erdowan. Det kniber også med udtalen af en populær dansk tennis-pige, hvis efternavn begynder med W og fornavn med C.

Caroline Wozniacki er af polsk afstamning. Hendes efternavn udtales derfor logisk nok {vosniadski} (C på polsk er = s). I England bliver High Court ofte til Højesteret. (Den britiske højesteret er Overhuset).

Vokalen 'æ' har fået nyt tonefald: som vokalen i 'Hr. Nielsen 'En sær mand' bliver til en sa-e-r mand.

Nye, irriterende ord og talemåder sniger sig ind i tv-sproget: *spritny og selvsving „på den korte* (og den lange) bane". Og så et uvelkomment indlån fra tysk: *fortsat god weekend og fortsat god aften!*

Amerikanerne kæmper mod islamiske 'fanatister for 'at få en fredeliggørelse af Irak, hvor demonstranterne i Bagdads gader råbte: Ned med invasorerne! Nogle af de 'auktionerende'(således udtalt) havde 'barrikeret sig'

Men nu vil USA sende 20.000 friske tropper til landet. – De tropper, som USA vil sende, bliver som regel kaldt 'marinesoldater' og ikke marineinfanterister, som det korrekt hedder Og i nabolandet Iran frygter man en 'ekskalering' af 'atom-prøve-spredningen, (sikke et ord!)'

Og fra Balkan forlyder det, at 'Kosovos fremtid er udsat .

Guldmedaljen for våset pølsesnak går til TV2-Nyhederne: En studievært sagde under USA's sidste midtvejsvalg: „Præsident Bush eller Bus (således ofte udtalt) håber på flertal både i Senatet og i Republikanernes Hus".

Danmarks Radio fortjener sølvet for sin både logiske og komiske flertals-bøjning af en udryddelsestruet primat: aberne blev til: „orangutænger".

Også uheld og ulykke volder besvær. To mennesker, der var passaserer (således udtalt) i en blå Pesjø (nok en Peugeot) mistede livet ved et uheld, i da sjafføren (således udtalt) mistede herredømmet over vognen Og mens vi er ved ulykkerne: Én døde, da han blev ramt af et væltet træ (?). En sørgelig tragedie, vuderer (således udtalt) politiet

Ved den tragiske bus-ulykke ved Dessau i Tyskland i vinter meddelte Nyhederne, at to mennesker og en far var blevet dræbt.

Sundhedsstyrelsen langsjerer (således udtalt) en ny behandlings-strategi i 'kraft-behandlingen (og behandlingen af 'skellerose (?). I øvrigt er det Sundhedsstyrelsen, der står for „forebyggelse af sundhed" Ved rygning „udsætter mange sig for en risici. (Hvorfor i øvrigt bruge fremmedord, når vi har et dækkende dansk vokabular (min anmærkning).

Går vi til Christiansborg, er der også godter at hente fra træk- og slip-sproget: Udmeldingen fra SF fik *alarmklokkerne til at lyse hos Socialdemokraterne.*

Kuren er taletræning (anbefalet af ovennævnte Bettina Heltberg for ganske nylig) samt en årvågen, god, gammeldags sprogrøgter. Sådan en har Nyhederne faktisk haft, men han er fyret for længst.

Fra tv-anmeldelse: „Det er paradoksalt, at den ubændige trang til at tale i billeder (det vil som regel sige *floskler!!*) har bidt sig fast i et billedmedium. Det er der ingen fordele ved. Tværtimod forplumres meddelelsen, og det overlades til seeren selv at udfylde rammerne og fantasere om, hvad det egentlig vil sige, at bankregnskaber fik det sorte stempel, at offentligt ansatte måtte se dybt i posen efter lønforhøjelser, at en bankfusion kuldsejlede, at et bygningsprojekt blev reddet på målstregen etc. etc."

Journalisterne – og her går Nyhederne i spidsen – har en tendens til, hvis de med egne ord skulle ransage sig selv, *at springe over, hvor gærdet er lavest.*

Og seeren sidder tilbage med et tydeligt indtryk af, at det, der i virkeligheden er problemet, er en sproglig uformåenhed og afmagt, som før i tiden var sportsjournalisters særlige kendemærke.

Mange tv-folk affærdiger sådanne indvendinger. De mener, at sproget ikke spiller den store rolle i tv, fordi billederne viser det hele.

Det bekræfter kun, hvor forvildede de er. Det er en misforståelse at tro, at billedtale gør tingene mere folkelige eller lettere tilgængelige. I 99 ud af 100 tilfælde giver billederne kun mening i kraft af den kommentar, der knytter dem sammen.

Henrik Bach er journalist, f. 1945, korrespondent i Berlin for TV2 1989-96. Har formuleret en sprogpolitik for TV2 i 2002.

Hvad laver Danmarks Radios sprogrøgter?

AF BJARNE SEGEFJORD

Danmarks Radio er storforbruger af det danske sprog. Utallige medarbejdere kommer i fokus på tv, og mange oplader deres røst i dampradioen. Sprogets dialektale varianter skal der ikke her harceleres over, men nok så meget de meddelelser, der fremkommer i skrift og tale. Her må lytterne og seerne forvente et sprog, der følger den norm, som hedder *dansk retskrivning og rigsdansk* – hvad det så end er, men det er i hvert fald ikke vestjysk fra ravkysten. Det er heller ikke her, skoen trykker.

Til at holde øjne og ører opladte over for fejl og mangler, der måtte passere i skrift og tale fra husalteret og radioapparatet, har DR ansat en sprogrøgter. Jeg har svært ved at få øje eller øre på hans tilstedeværelse. Jeg ved, at han er operasanger. Dette borger ikke for sproglige kvalifikationer i en sådan grad, at de slår til, når der skal korrigeres grundigt. Det er muligt, han er en sprognørd. Vi overbevises i hvert fald ikke om det, når vi tager de mange sprogfejl i medierne i betragtning. Kanhænde, at jeg har misforstået et og andet, at operasangeren f.eks. aldeles ikke skal bryde sig om sproget, men holde gejsten oppe hos medarbejderne med ørehængende arier. Offentligheden ved uhyre lidt – om overhovedet noget – om denne institution, der skal holde mediemedarbejderne på dydens brede sprogsti. Kunne vi dog bare få offentliggjort en stillingsbeskrivelse!

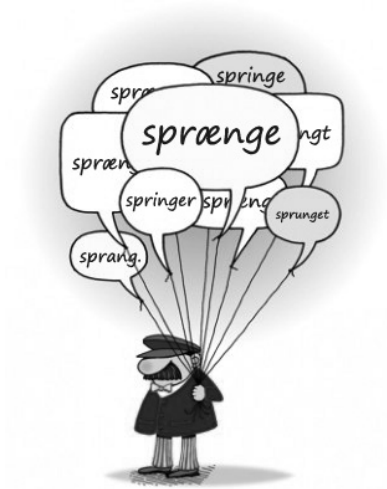

Der er for tiden fokus på dansk sprog. I hvert fald to hjemmesider beskæftiger sig med det: *Ja til sprog* og *Gang i sproget*. Når jeg nogle gange i provinspressen er rykket ud med kronikker om sproget, har de givet pote i form af kommentarer og debat. Der *er* interesse for sprog blandt en minoritet af danskere, men interessen rækker ikke til at lære korrekt dansk efter, at danskerne har forladt skolen. Generelt anskuet er vi danskere jublende ligeglade med vores sprog. Uheldigvis lærer man ikke ordentligt dansk i Folkeskolen. Med få undtagelser mestrer lærerne ikke deres modersmål og er således ikke i stand til at undervise i det. Det er bare noget, de tror. Måske fordi de har papir på, at de kan undervise i dansk.

Når nogle tror, at sproget *udvikles*, påpeger jeg ofte, at det *afvikles*. Navnlig når to begreber afvikles til ét, eksempelvis *gravid-drægtig, die-amme* og *chance-risiko.* Mange nutidige talemåder vender jeg mig fra i afsky: *Det vil jeg gerne kommentere* ***på****, og så vil jeg spørge* ***ind til,*** *før jeg åbner* ***op*** *for næste emne.* Disse præpositioner og et enkelt adverbium er aldeles overflødige. De er kræft i sproget, et forsøg på at give indtryk af, at man taler et dannet dansk.

Men det er netop det, man ikke gør. Man fræser kun med på de sproglige unoder. Det falder mig også for brystet, når to forskellige slags bisætninger blandes sammen til én: *Jeg kan ikke fordrage dårligt sprog,* ***fordi at*** *det vidner om ringe uddannelse.* Ordet ***at*** er overflødigt. Der er ikke belæg for en bisætning, der står som subjekt i hovedsætningen. Der er brug for en kausal bisætning, og den får man med ordet *fordi*. Den er adverbielt led i hovedsætningen. Men den fejltagelse forekommer mig uudryddelig.

Er det for meget forlangt, at en sprogrøgter i DR tager fat med den verbale beskæresaks?

Åbenbart, for det vrimler med sproglige fejl i radio og tv. For et par år siden bemærkede jeg, at tv sendte *Livsens* ***undskab*** af Gustav Wied. Det skab kendte jeg ikke, men nok Wieds *ondskab*. Og så skelnes der ikke

konsekvent mellem *blandt andet* (hovedsagelig om ting) og *blandt andre* (når det drejer sig om personer). Og det er efterhånden blevet meget almindeligt at sige ***i steden*** for i stedet for ***i stedet*** for. Substantivet *sted* er intetkøn og ikke fælleskøn.

Og så er den gal med visse verber. Lad os kigge på blot to af dem: *springe* og *sprænge* – springe – **springer** – **sprang** – **sprunget** og **sprænge** – **sprænger** – **sprængte** – **sprængt**. *Bombemanden* ***sprang*** *sig selv i luften.* Vist gjorde han ikke; han **sprængte** sig selv i luften. *Bomben* ***sprænger*** *om få minutter!* Spørgsmålet er; hvad **sprænger** den? Mest nærliggende er, at den **springer**. *Han er* ***sprunget*** *i luften,* kan godt forsvares, hvis han blev meget vred, mens *han er* ***sprængt*** *i luften*, er langt mere alvorligt. Ingen synes dog at være i tvivl om, at det hedder **sprængt and.** Men det har noget med salpeter at gøre.

Hvad kender DR's sprogrøgter til dansk grammatik?

Af de nyeste vildskud vil jeg nævne to. I TV-avisen den 15. december 2010 både klokken 18.30 og 21.00 stod der forneden i billedet: ***Hver*** *femte barn får tæv.* Pronomenet *hver* retter ind efter substantivet. Substantivet *barn* er intetkøn: *et barn* – altså: *hvert barn.* Hvor svært kan det være?

Og så lige denne kardinalbøf fra den 23. december: *Hjem til jul for* ***en værd*** *pris.*

Der er sandelig noget at komme efter, men hvem kommer efter det? Og hvornår sker det?

Sproget i DR

AF MARTIN KRISTIANSEN, SPROGREDAKTØR, DR

I 2009 vedtog DR en ny sprogpolitik. Det skete som led i en sproghandleplan, som DR's direktion vedtog året forinden, og hvis implementering jeg har haft ansvaret for. Med udgangspunkt i sprogpolitikkens erklærede ønske om at fremme „glæde ved sproget" og øge „bevidstheden om sprogets betydning og værdien af et velfungerende sprog"

Henrik Bach

indeholder sprogplanen initiativer både møntet på DR's medarbejdere og på vores seere og lyttere.

Ud over indslag om sprog i DR's nyhedsdækning og debatprogrammer har vi i dag hele tre programtilbud, der i særlig grad henvender sig til de sproginteresserede. Det drejer sig om Sproghjørnet på P4 samt Sproglaboratoriet og Sprogminuttet på P1. I 2010 rundede de et samlet podcasttal på en halv million. Det overgås kun af populære fænomener som Mads og Monopolet og Rytteriet.

Senere i år byder vi på DR2 på en tv-serie om det danske sprog. Serien er DR's bidrag til Kulturministeriets og Dansk Sprognævns kampagne Gang i Sproget. Som DR's repræsentant har jeg siddet i kampagnens styregruppe, og i samarbejde med Dansklærerforeningen ser vi i øjeblikket også på udviklingen af undervisningsmateriale til folkeskolens ældste klasser på baggrund af serien.

Internt i DR har vi oprettet en sprogside på vores intranet. Her kan man fx finde links til ordbøger eller få hjælp til udtalen af navnene på udenlandske statsoverhoveder. Vi har skrevet en sproglig stilguide og genindført tidligere tiders sprogbreve, nu forfattet af Ole Meisner, mangeårig vært på Radioavisen og medforfatter til bogen Godt Dansk. Vi har fået et korps af sprogambassadører, lokalt placerede

medarbejdere med særligt ansvar for, at sproget løbende tages op i den redaktionelle efterkritik. Vi uddeler årligt en intern sprogpris, herudover undervises der i stemme- og taleteknik, ligesom der afholdes sprogworkshop og anden kursusvirksomhed, ofte med brug af eksterne undervisere.

I 2009 bestilte vi en stikprøveundersøgelse af sproget i en række af DR's mest populære programmer hos Dansk Sprognævn. Nævnet konkluderede efterfølgende, at sproget i DR overordnet havde det godt, men at der på en række områder var plads til forbedringer. Sprognævnets forskere fandt ikke flere fejl hos os end i andre sammenlignelige sprogkorpora. Og de fejl, man fandt, var typisk de samme, som man finder andre steder.

I DR stiller vi os ikke tilfreds med at afspejle en generel sprogtendens. Men hertil kommer, at når mange i dag oplever et stigende antal fejl eller blot uspændstig sprogbrug i medierne, skyldes det efter min mening samtidig faktorer, som ikke kun er sproglige i snæver forstand.

I Politiken beskyldte medieforsker og professor ved Syddansk Universitet Kirsten Drotner for nylig (13-02-2011) medierne for at havde mistet historisk bevidsthed i nyhedsdækningen. Årsagen henførte hun til kravet om „breaking news 24 timer i døgnet, 365 dage om året". „Det kræver tid at tage det der skridt tilbage, tænke historisk og spørge sig selv: Hm, minder det her mig om noget", udtalte hun.

Desværre er der meget, der tyder på, at kravet om aktualitet og samtidighed i dagens tværmediale nyhedsproduktion også har konsekvenser for den sproglige omhu. De mange direkte transmissioner betyder fx, at såkaldt spontansprog fylder langt mere i sendefladen end tidligere. Når det fungerer bedst, giver det levende og nærværende formidling. Men sammenlignet med den manuskriptbårne speak indeholder spontansproget samtidig en større risiko for forekomsten af øh'er, indgroede udtalefejl, klicheer mv.

Man kan mene som sidste års Sonningprismodtager, den tyske forfatter Hans Magnus Enzensberger, at talesproget med dets mange fejl mere ærligt udstiller indholdsmæssige modsætninger, som et ortografisk korrekt skriftsprog søger at udglatte. Men i DR ved vi godt, at mange tager anstød af disse fejl, og at de påvirker vores troværdighed. Derfor ønsker vi naturligvis at undgå dem så vidt muligt.

Eneste langtidsholdbare løsning i den forbindelse er en styrkelse af journalisters basale sprogkompetencer. Det arbejder vi på internt i DR, samtidig med, at vi har indledt en dialog med de journalistiske uddannelsesinstitutioner. Målet er at få sprog langt højere på den journalistiske dagsorden, end tilfældet er i dag. I en medievirkelighed, der alene for DR's vedkommende snart tæller ti radiokanaler, fem tv-kanaler samt et utal af net-sider, kan klassisk sprogrøgt nemlig næppe stå alene. Lad mig komme med et enkelt eksempel.

I september 1993 skrev Jørn Lund i et DR Sprogbrev:

„Udtalen af premierminister har indskrevet sig øverst på sprogkonsulenternes top ti-liste. Et flertal af medarbejdere vedbliver med at udtale første sammensætningsled med æ som i premiere. Men det skal udtales „præmJEminister". Jeg for mit vedkommende ønsker ikke at gentage denne oplysning i tiden fremover. Om min kollega viderefører kampen vil vise sig efterfølgende!"

Det gjorde han, Erik Hansen. Siden blev tråden samlet op af folk som Bent Henius, Ole Emil Riisager, Peder Skyum og Ole Meisner. Jeg har også selv kommenteret udtalen, alligevel hører man den stadig gang på gang. Det får mig ikke til at miste modet, men skal vi opnå en bedre sprogbrug i medierne, kræver det en fornyet bevidsthed om sprogets betydning for journalistikken. Det er ikke gjort med et snuptag, men DR's sprogpolitik er et aktivt skridt på vejen til at opnå denne holdningsændring.

Konkurrencen mellem "i" og "på"

En præposition med regler og undtagelser

AF HENRIK MUNCK

Man siger: ***i*** Jylland, men ***på*** Sjælland; ***i*** bil, men ***på*** cykel; ***i*** stuen, men ***på*** badeværelset. Er man opvokset med dansk som modersmål, sørger sprogøret for, at man ubevist rammer den rigtige præposition. Men skal man lære sig dansk, dukker tvivlen op, og man efterlyser nærmere regler. En læser har spurgt, hvor man kan finde artikler om emnet.

Vi har ladet spørgsmålet gå videre til professor emeritus Erik Hansen, der for år tilbage havde en tilbagevendende sprogrubrik i *Sprog & Samfund.* Han tilstår, at han ikke selv har skrevet noget større om emnet, og han indrømmer, at det nok skyldes, at det er utilfredsstillende at skrive om noget, hvor der er mange undtagelser fra en hovedregel: – *Vi er altid ude efter klare og strømlinjede regler.*

Erik Hansen henviser til en god og kompakt redegørelse af professor Ole Togeby i tidsskriftet *Mål & Mæle* 1994, nr. 3. Samtidig har vor læser selv kontaktet Dansk Sprognævn, som har henvist til en artikel i tidsskriftet *Nyt fra Sprognævnet 2006*, nr. 1, af seniorforsker Vibeke Sandersen med titlen: Om konkurrencen mellem i og på. På baggrund af stadig tilbagevendende spørgsmål til Dansk Sprognævn om brugen af i og på har hun i artiklen søgt at sammenfatte, hvad Sprognævnet tidligere har sagt om spørgsmålet.

Vi kan derfor henvise til de to artikler, der er gratis tilgængelige på internettet. På hjemmesiden www.målogmæle.dk har man adgang til årgangene 1974–2007 med fri elektronisk søgning samt et emneregister for årgangene 1974–2009, mens der for de nyeste numre kun vises indholdsfortegnelsen. På Dansk Sprognævns hjemmeside www.dsn.dk får man via *Nyt fra Sprognævnet* adgang til de 4 årlige numre af årgangene 1984–2010. Vi benytter lejligheden til at referere et par af svarene på spørgsmålet: Hvornår „på", hvor „i" og hvorfor?

I på større geografiske områder

Vi bruger normalt „i" foran navnet på større geografiske områder (i Jylland, i Vendsyssel), men „på" foran mindre øer og halvøer (på Sjælland, på Djursland). Som undtagelse siges „i Nordsjælland", og efter at Grønland er blevet selvstændigt „i Grønland" mod tidligere „på Grønland", men stadig „på Færørerne". Som grundlæggende regel betyder „i" normalt „inden i (fx rum)", mens „på" bruges som „oven på (fx flade)". I Bredgade, men på Kongens Nytorv. I byen, men på landet. I Hellerup, men på Frederiksberg. I bil, men på cykel. I skoven, men på stranden. I haven, men på altanen. I køkkenet, men på loftet. I stuen, men på badeværelset.

Der er begrebsforskelle, når vi taler om „penge i lommen" og „penge på lommen", „ordne det i klassen" eller „ordne det på klassen", „bo i hotel" eller „bo på hotel". Bonden går „i marken", mens kornet står „på marken", vi spiser „i køkkenet", mens studenterne spiser „på køkkenet", man går tur „på havnen", mens skibene ligger „i havnen", vi kører bilen „på værksted", mens mekanikeren finder den „i værkstedet", han sidder „i stuen", men ligger „på stue 7", han går „i gården", men arbejder „på gården", fisken går „i nettet", mens vi andre går „på nettet" – og således bliver vi klogere på, at der er ingen regler uden undtagelser!

Vi bør forpligte os til nogle bestemte initiativer på området, så vi skaber en langsigtet løsning for sprogfagene i Folkeskolen. Det betyder altså, at der skal uddannes det nødvendige antal lærere i dag, hvis vi vil have sprogfag på alle skoler om 10 år... Få nu sprog på dagsordenen, tak.

Britta Schall Holberg i Kr. Dagblad den 28. jan. 2011.

1872–1891–1923–1955–1986–2012?

Medlemsmødet om Modersmålets retskrivning på Modersmålsdagen 2011

AF HENRIK MUNCK

Nedtællingen til udgivelsen af den nye retskrivningsordbog er i gang. Det bliver den 6. officielle danske retskrivningsordbog i årstalsrækken. Gennem den knap 150 år lange periode er bøgerne kommet med 20–30 års mellemrum og ind imellem med reviderede udgaver. Næste udgivelse kommer i til 2012. Sprogverdenen venter spændt på, om den som flere forgængere vil give anledning til politisk indblanding og folkeligt oprør.

For at give medlemmerne forudsætning for og lejlighed til at følge med i retskrivningsprocessen havde Modersmål-Selskabet indbudt den person, der mest indgående har beskæftiget sig med emnet, senest i form af en doktorafhandling på 1202 sider (!) med titlen „Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739–2005". Der er tale om Henrik Galberg Jacobsen, som er professor i nordiske sprog ved Syddansk Universitet, og som tidligere har været ansat i Dansk Sprognævn, der har redaktionen og udgivelsen af retskrivningsordbogen som en af sine hovedopgaver.

Hvad kan vi så vente os af nyheder? Fra offentligt tilgængelige referater fra møder i Sprognævnet kunne foredragsholderen bl.a. nævne udvikling og oprydning i dobbeltformerne (gymnasium til gymnasie, ministerium til ministerie), for bindestreger henholdsvis flere (væg til væg-tæppe til væg-til-væg-tæppe) og færre (e-mail-adresse til e-mailadresse), færre apostroffer (succes'en til succesen) og store bogstaver i forkortelser (hf til HF, edb til EDB). Forinden havde Henrik Galberg Jacobsen med støtte i en omdelt folder med en instruktiv tidstavle over retskrivningsændringernes gennemførelse givet den lydhøre forsamling et indtryk af de ofte modstridende principper, som har påvirket retskrivningen.

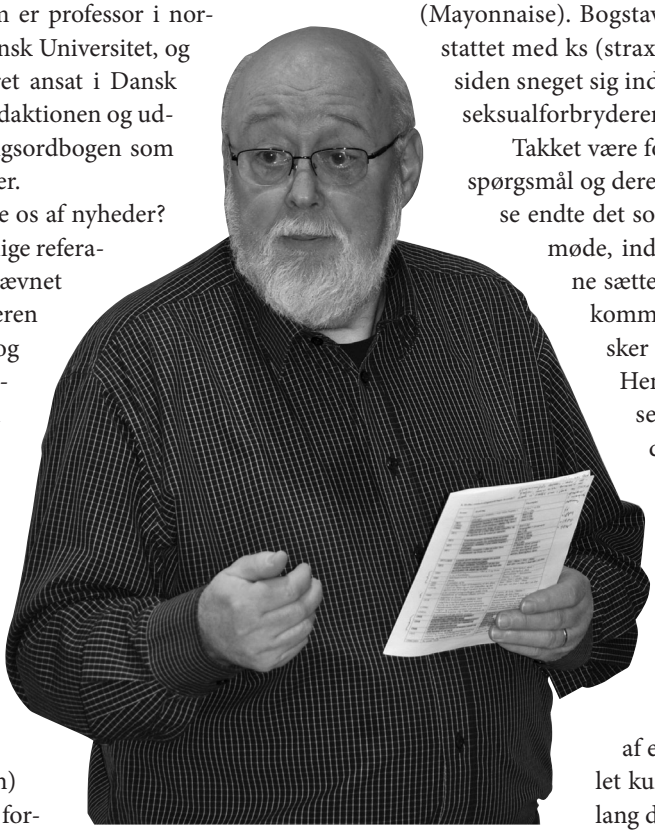

Under nordisk påvirkning stred allerede Rasmus Rask for snart 200 år siden for bolle–å og små bogstaver, og Højskolesangbogen har fra sin første udgave i 1894 fulgt disse principper, der først blev officielle i 1948. Statsminister Th. Stauning, der var uddannet cigarsorterer, protesterede i 1937 mod fordanskning af fremmedord som Sjofør (Chauffør) og Sigar (Cigar). Professor Erik Hansen og undervisningsminister Bertel Haarder udkæmpede i 1985 Majonæsekrigen (Mayonnaise). Bogstavet x blev i 1889 erstattet med ks (strax til straks), men har siden sneget sig ind fra det engelske (fx seksualforbryderen vil have sex).

Takket være forsamlingens mange spørgsmål og deres udførlige besvarelse endte det som et meget muntert møde, inden formanden kunne sætte punktum – og ikke komma! Som seniorforsker i Sprognævnet var Henrik Galberg Jacobsen i 1990'erne manden bag enhedskommaet, der udløste kommakrigen. I sit indledende foredrag havde han bevidst undladt at uddybe kommaproblemet, fordi han af erfaring vidste, at det let kunne udløse en timelang debat.

Dialekter i dag

AF GEORG SØNDERGAARD

Tidligere, da 80% af befolkningen boede på landet, talte danskerne vidt forskelligt. På Als kunne man således – hvis man vel at mærke havde øre derfor – høre forskel på dialekten fra sogn til sogn. I nutiden er der ingen spor tilbage af noget specielt alsisk, ja man kan end ikke skelne mellem forskellige sønderjyske dialekter. I stedet for egentlige dialekter er der i dag snarere tale om hvad man kan kalde regionalsprog. Det er sprog som har bevaret de mest karakteristiske fælles dialektale træk på egnen. Det er ikke helt let at skelne, fordi flere faktorer gør sig gældende, men i hvert fald er der i Jylland tale om *vendelbomål, vestjysk, østjysk, midtjysk* og *sønderjysk*. Ømålene kan inddeles i *fynsk, sydømål, sjællandsk* og *bornholmsk*.

Man kan altså ikke sige at dialekterne er forsvundet. Der er blot betydelig færre der taler dialekt alene af den grund at der bor langt færre mennesker på landet, og at de der taler dialekt eller regionalsprog, taler et sprog som i løbet af den sidste generation har ændret sig væsentligt. Som eksempler kan nævnes Fyn hvor man tidligere har kunnet skelne mellem fire forskellige dialekter, eller det ovenfor nævnte Sønderjylland. Også det specielle vendelbomål har ændret sig på mange måder. Som barn har jeg selv talt vendelbomål, men flyttede fra egnen som 15-årig. Når jeg taler dialekt med vendelboer i dag, bliver det ikke taget rigtig højtideligt idet man oplever det som unaturligt og „gammeldags". Forklaringen er at det sprog jeg går og gemmer på, ikke har udviklet sig i de 60 år der er gået siden jeg rejste fra Vendsyssel, mens den dialekt der i virkeligheden tales har udviklet sig ganske umærkeligt.

Opgaven her er ikke at beskrive sproget i disse ni områder. Der er forskelle og nuancer af alle slags, lydlige, grammatiske, leksikalske osv. Det er på det lydlige område variationen er størst. De mest påfaldende forskelle finder man mellem de jyske dialekter indbyrdes og mellem de jyske på den ene side og ømålene på den anden side. Men på den plads vi her har til rådighed tjener det ikke noget formål at opremse en mængde detaljer om de mange forskelle. Det vil ikke have nogen interesse.

Det er muligt på grundlag af ret få kriterier at skabe en oversigt over det danske dialektområde som er ganske tilfredsstillende. Det drejer sig om følgende kriterier:

Det personlige pronomen, 1. person
Den bestemte artikel
Nægtelsen
Stødet

Af dem er det enkleste kriterium *det personlige pronomen.* Det adskiller simpelthen Jylland fra resten af det danske sprogområde. Som forfatteren Knud Sørensen siger: „Der er en afgrundsdyb forskel mellem de mennesker der siger „A" og dem der siger „jeg"„. I Jylland bruges *A* eller *æ* (Sønderjylland og Thy). I resten af landet *Jæ* (stavet jeg). Det er jo ikke kun dette ord men tillige en række andre som det så at sige fører med sig. Man kan sige at det har en vis signalfunktion. I min barndom i Vendsyssel skelnede man mellem dem der talte „fint" og dem der talte dialekt eller bondesprog, *buje*, som vi kaldte det. „Fint" var næsten som et andet sprog, på mange måder lige så forskelligt fra dialekten som f.eks. svensk fra dansk. „Fint" var statussproget, det sprog som præsten og skolelæreren talte og som en lille gruppe beherskede ved siden af dialekten.

Det næste kriterium på oversigten er den bestemte artikel. I forrige nummer af Sprog & Samfund var der i eksemplet fra Vendsyssel ord som *såmeren, foro're, wentern,* svarende til det vi kender fra rigsdansk (Nordjysk og ømål). I resten af Jylland bruges formen æ/e foran ordet: *æ dreng, e Awten, e Skwolmæjster.* Vest for en grænse der går skråt op gennem Jylland fra Horsens Fjord øst om Viborg til Øster Han Herred sættes artiklen foran det pågældende ord, således som vi kender det i andre europæiske sprog, *Der Mann, the man, le garcon.* Grænsen er blevet betegnet som den berømteste dialektgrænse i Danmark.

Vi har nu alene ved hjælp af disse to-tre små ord fået inddelt Danmark i tre-fire store dele, hvilket passer meget godt. Når vi ser bort fra alle de små nuancer er det vigtigste at jyderne siger *A* og at en stor del af dem siger *æ mand* eller *æ kuen*.

Men der er jo mange flere forskelle. Her er det påfaldende at nogle træk er mere stabile end andre. Hverken *A* eller *æ mand/kuen* kan siges at være stabile træk. I en omstillingsproces er disse to blandt dem der først bliver udskiftet. Her er et ord som nægtelsen anderledes stabilt. Det er ganske vist ikke så almindeligt som de to andre men hører dog til blandt de alleralmindeligste. Det er ret forskelligt fra egn til egn selvom det har samme oprindelse. Det har udviklet sig fra den samme grundform *ængti*. Således hedder det på bornholmsk *inte*, lollandsk *enne* eller *en*, fynsk *itte*, sønderjysk *et*, store dele af Midt- og Vestjylland: *æ't* , i Vendsyssel *intj* eller blot *en* eller *n*. Der er store individuelle forskelle. Vi kan ganske vist ikke på grundlag af nægtelsen foretage en klar systematisk inddeling af det danske sprogområde. Dertil er mønsteret for broget.

Til sidst skal nævnes et fænomen som har været omtalt i flere tidligere artikler i serien men som ikke mindst i denne sammenhæng har stor betydning. Det gælder stødet, dette specielle fænomen som (næsten) alle danskere kan bruge korrekt mens kun et fåtal véd hvad det er og ingen udlændinge kan lære at bruge det rigtigt. Stødet er det store mysterium i dansk.

En udtømmende og systematisk beskrivelse af stødet og dets forekomst er vanskelig for ikke at sige umulig. Danske sprogforskere har siden Jens Pedersen Høysgaards tid (1700 t.) kæmpet med at løse stødets gåde. Der er skrevet utallige videnskabelige artikler, ja hele bøger om det danske stød. Men der er stadig talrige ubesvarede spørgsmål. En hel del af det vil vi komme ind på i de følgende artikler. Her vil vi også citere den berømte danske sprogforsker Otto Jespersen:

> En af de største ejendommeligheder ved dansk udtale og ved dansk sprog overhovedet er ubetinget det, man med et teknisk navn kalder stød (…). Medens det store flertal af vore landsmænd hver dag anvender stød i deres tale i utallige tilfælde, har de ingen anelse om dets existens i dansk eller om dets sjældenhed i andre sprog; men har man først fået øre for det, indser man snart den store rolle, det spiller i vort sprog.

Med hensyn til dialekterne kan vi indledningsvis slå fast at stødet fordeler sig forskelligt i Danmark. Syd for en linje mellem Rømø og Præstø er der ikke stød overhovedet. Nord for er der en vis usikkerhed. Det gælder således hele det fynske område. På Sjælland ytrer usikkerheden sig i en overdreven brug af stød, således at ord som f.eks. *mundfuld* og *håndtag* får formen *mun'ful'* og *hån'sta'w* hvor ' tegnet angiver at der er stød på ordet. Det lyder jo ikke af ret meget i sig selv, men i praksis er det fortræffeligt til at markere det særlige fynske tonefald og – ikke mindst – det sjællandske, som man ganske vist hører sjældnere og sjældnere.

Det jyske har vi jo fået sat i system med *A* og *æ mand/kuen*. Men i forbindelse med stødet er der et fænomen som nødvendigvis må nævnes. Det er kortvokalstødet som jo sætter stort præg på tonefaldet fordi det forekommer så ofte. I et stort område der mod nord afgrænses af artikelgrænsen og mod syd af en skrå linie fra Vejle til Tønder siger man *ho'p* (hoppe), *ka't* (katte), *sna'k* (snakke). Altså for eksempel *jæn' kat,* én kat, *tow' ka't,* to katte. Ét bestemt ord er særlig interessant i denne sammenhæng, nægtelsen *æ't*. Ofte droppes t-lyden så alene stødet bliver tilbage. *Det ka A sørme æ' how.* (Det kan jeg sørme ikke huske) eller endnu enklere *Det ka A'* (Det kan jeg ikke) eller *Det ka da' gi nøj* (Det da ikke gøre noget). Det er et af de mest påfaldende træk i jysk og stærkt medvirkende til det særlige jyske tonefald.

Hjem til Aarhus

AF ADAM HYLLESTED

Fra 1. januar 2011 har Århus officielt heddet Aarhus. Beslutningen om at ændre stavemåde blev taget af et flertal i kommunalbestyrelsen med borgmester Nicolai Wammen i spidsen, angiveligt for at styrke byens internationale profil under indtryk af globaliseringen og den teknologiske udvikling.

Opfattelsen af, at en ændring af stavemåden kan have en sådan nytteværdi, bygger imidlertid på en række misforståelser.

Den første handler om bogstavets betydning for tilgængeligheden. Kommunens embedsmænd har bedyret, at man i udlandet ikke ved, hvordan å udtales. Det gælder imidlertid for alle tegn i alle sprog i verden, at man ikke kan vide, hvilke lyde de pågældende bogstaver repræsenterer – med eller uden særtegn.

De fleste voksne mennesker ved godt, at fremmede navne bliver udtalt på andre måder, end det ville være tilfældet på modersmålet. De fleste vil altså være forberedt på, at et navn med *å* på dansk udtales på en særlig måde. Det er dog ikke sådan, at bollen over ået forhindrer udlændinge uden kendskab til dansk i at udtale ordet – typisk ignorerer de den bare. Som de fleste danskere ville gøre med særtegn på polsk eller portugisisk.

Der er i øvrigt ingen moderne europæiske fremmedsprog, som kun bruger bogstaver; alle bruger særtegn, og kun i et eneste af disse sprog, nemlig engelsk, er særtegn så sjældne, at de kun bruges i fremmedord (som *café* o.l.).

Også Aarhus med Aa vil af de fleste udlændinge uden forkundskaber blive udtalt på en anden måde end danskere gør det. Engelsk- og tysktalende vil fx udtale *Aa* som et langt *a*, og forskellen har ingen betydning, idet de ret sikkert vil udtale navnet som *Arhus* alligevel. Eftersom *aa* ikke findes i danske appellativer længere, vil udlændinge med et begrænset kendskab til dansk udtale endda måske blive mere forvirrede end før.

Den anden misforståelse drejer sig om teknologien. Reelt er der ikke tale om et problem, eller at en ændring af stavemåden bevirker nogen ændring. Bogstaverne *æ ø å* har kunnet bruges i domænenavne på internettet siden 2004, og man har overalt inddraget ikke-latinske tegn og alfabeter i computerverdenen. De udlændinge, der ikke har bogstavet Å på deres tastatur, vil formentlig vælge at skrive Arhus, og gør de det, bliver de ledt lige så hurtigt ind på byens hjemmeside, som hvis de skrev Århus eller for den sags skyld Aarhus. Den vil faktisk få den som øverste hit.

Den tredje og måske alvorligste misforståelse handler om globaliseringens væsen, og hvad det vil sige at klare sig internationalt. Her gælder det netop ikke om at gå i ét med tapetet, men tværtimod om at skille sig ud. Hvis man afvikler det særegne, har man jo netop ikke klaret sig.

I udlandet anses særtegn for at signalere noget specielt nordisk, også når der ikke er tale om nordiske tegn. Det har da heller intet betydet for Aabenraas internationale ry, at den alfabetiseres foran Aachen. Andre byer som Göteborg er da også gået den stik modsatte vej og har i de senere år promoveret sig selv med det svenske navn til afløsning for det traditionelle engelske navn *Gothenburg*. I det hele taget bevirker globaliseringen, at folk støder på flere og flere fremmedsprog, så formentlig er æ, ø, å mere kendt rundt omkring i verden, end de nogensinde har været før.

På denne baggrund kan man med god ret hævde, at der med kommunens beslutning ikke bare er tale om en afvikling af et kulturelt særkende, men at den finder sted på helt forkerte præmisser, da den ikke er spor nødvendig endsige nyttig. Æ, ø og å kan fint sameksistere med globalisering og internationalisering – og udbredelsen af kendskabet til fremmede tildragelser, herunder mærkelige danske bogstaver, kan tilmed anses som et træk ved selve globaliseringen. Å er således egentlig ikke truet af selve globaliseringen, men nok af, hvad vi selv gør den til.

Årets ord?

AF GEORG SØNDERGAARD

I mange lande er det moderne at udnævne et ord til at være årets ord. I Danmark har *Mål&Mæle* taget ideen op og praktiseret den i flere år. Sidste år indledte man et samarbejde med *Sproglaboratoriet* i Danmarks Radios P1.

Der er ingen faste kriterier for udvælgelsen. Ifølge *Mål&Mæle* må det „gerne have sat sit præg på eller afspejle det forløbne år". Ved udvælgelsen lægger man snarere vægt på det interessante end på det, der nødvendigvis er prisværdigt. „Interessante er fx nye ord – både dem med en vis gangbarhed og dem, der bare er blevet forsøgt lanceret, fordi sproget mangler dem". I bestemmelsen af årets ord nævnes også „kendte ord som går hen og får en stærk tilknytning til bestemte begivenheder".
Siden 2006 har følgende ord været valgt:

	Mål&Mæle	Sproglaboratoriet
2006	*ommer*	–
2007	*klimaministerium*	–
2008	*udlændingeservice*	–
2009	*lømmelpakke*	*lømmelpakke*
2010	*endnu ikke afgjort*	*vuvuzela*

De har alle (undtagen vuvuzela) haft en vis gangbarhed og været umiddelbart forståelige, hvilket vel er et minimumskrav. Det er ord med et dansk sprogpræg. De er alment kendte.

I Danmarks Radio har man ikke tilsvarende kriterier. I Sproglaboratoriet fandt udvælgelsen sted på baggrund af mere end 1000 forslag fra lytterne. Et lille sagkyndigt udvalg skulle vælge ét af fire forslag: *askesky, Udkantsdanmark, Wikileaks* og *vuvuzela*. To af dem, *askesky* og *Udkantsdanmark* er helt normale danske ord som er fuldt forståelige og 100% gangbare. Af ukendte grunde blev de forkastet. *Wikileaks* er et navn eller en firma-betegnelse. Derfor blev det forkastet. Tilbage var *vuvuzela*, et ord som allerhøjst ¼ af danskerne kender, som absolut ikke har nogen gangbarhed og som på ingen måde tåler sammenligning med ordene i *Mål&Mæle*. Til gengæld blev dette ord valgt!

Valget skyldtes Sabine Kirchmeier-Andersen, direktør for Dansk Sprognævn. Hun havde, fortalte hun, allerede på forhånd besluttet at dette ord skulle være årets ord. „Vi henter ikke mange ord fra fjerne egne, men *tanga* og *bikini* er andre eksempler" forklarede Sprognævnets direktør og tilføjede: „Jeg synes, *vuvuzela* er velegnet som 'Årets Ord 2010', fordi det netop knytter sig til en begivenhed, der skete i året, nemlig fodbold-VM" sagde hun.

Det mindste man kunne have gjort ville da være at fortælle hvad *vuvuzela* betyder.

Fortærsket

Under den rubrik har Jørn Lund i sin Politiken-klumme den 16. februar taget sig ukærligt og velkomment af hårdt nedslidte klicheer blandt adverbier, geografiske lokaliteter og udtryk i al almindelighed. Her er pisk til *at afprøve grænser, søge udfordringer, fremadrettet, på sigt, Alpelandet (*Østrig*), Støvlelandet (*Italien*), Byernes by (*Paris*), Smilets by (*Aarhus*),* og man kunne *efterfølgende* tilføje *Carstensens gamle have (*Tivoli*), Kong Vinter, Skattefar* og den, ingen har set i 40 år, *lønningsposen*. Hvis læserne har argumenterede bidrag, modtages de med glæde til print på en skamstøtte her i bladet. **Red.**

POST
PP DANMARK

Modersmål-Selskabet indbyder til debatmøde og generalforsamling

Tirsdag den 10. maj kl. 17–20 i Byggeriets Hus, Godthåbsvej 33, Frederiksberg

Hvad gør modersmålet prisværdigt?

Sprogforsker, lektor Pia Quist vil give sit bud på et svar. Hun er ansat på Nordisk Forskningsinstitut ved Københavns Universitet og forsker bl.a. i dialekter og unges sprog i relation til det omgivende samfund. I en artikel i Dansklærerforeningens tidsskrift Danske Noter gjorde hun i anledning af Modersmål-Selskabets 30-års jubilæum status over de 30 modtagere af Modersmål-Prisen.

Pia Quist skrev bl.a.: – Hvis du vil have Modersmål-Prisen, skal du helst være en hvid, københavnsk mand med over 50 års livsarfaring. Hvordan taler de så, prismodtagerne? De prisværdige modersmålstalende taler københavnsk. Næsten hver som en. Som alle danskere af egen erfaring véd, behøver man ikke at være født i København for at tale københavnsk. I sprogforskningen er den midaldrende, hvide øvre-middelklasse-mand en familiær figur. Uden at det nødvendigvis har været ekspliciteret, er det denne figur, der er blevet anset som inkarnatoren af det korrekte og autentiske sprog.

Hele artiklen kan findes på:
http://www.dansklf.dk/page.dsp?page=4310

Ordinær generalforsamling 2011

I fortsættelse af debatmødet holder Modersmål-Selskabet sin ordinære generalforsamling med følgende dagsorden (jf. vedtægternes § 4): 1. Valg af dirigent, 2. Bestyrelsens beretning, 3. Aflæggelse af revideret årsregnskab, 4. Fastsættelse af kontingent for det følgende kalenderår, 5. Indkomne forslag, 6. Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleanter og 7. Eventuelt.

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være kommet frem til formanden senest tirsdag den 26. april 2011.

I pausen mellem debatmødet og generalforsamlingen serveres en forfriskning.

Der er gratis adgang for alle interesserede.

Byggeriets Hus på Frederiksberg er et af Frederiksberg Kommunes kulturhuse. Senest er det blevet kommunens musiksted under navnet Metronomen. Huset har ved flere lejligheder lagt lokaler til Modersmål-Selskabets arrangementer, senest årbogsmødet i november 2010, hvor deltagerne fik ly for snestormen i novembermørket. Nu bliver der lejlighed til at opleve det spændende hus i forårslys.

AFSENDER
MODERSMÅL-SELSKABET
Wind
Mylius Erichsens Allé 27
2900 Hellerup

Returneres ved varig adresseændring

B